ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI

E-ISSN: 2458-7559

Araştırma Makalesi/Research Article

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.29228/cukar.51178>

Eliaçık, M. (2021). Malkara Müftüsü Muhammed Sezâyî Efendi ve manzum fetvâları. *Çukurova Araştırmaları*, 7(2), 230-237.

CİLT 7, SAYI 2, YAZ 2021, s. 230-237

MALKARA MÜFTÜSÜ MUHAMMED SEZÂYÎ EFENDİ VE MANZUM FETVÂLARI¹

Muhittin ELİAÇIK²

Öz

Osmanlı döneminde fetvâlar da manzum biçimde verilmeye başlanmış ve böylece Türk edebiyatında özgün bir tür daha yerini almıştır. Hukukî konuların bu şekilde de açıklanmaya başlanmasıyla birlikte şiir ve fetvâ mecmualarında bu fetvâlar bir süs gibi özel biçimde yer almış ve meraklıları tarafından özenle korunarak günümüze kadar gelebilmiştir. Fetvâ kelimesi yiğit, genç, kavî manasındaki 'fetâ' kökünden gelmekte ve müşkül bir meselenin güçlü bir cevapla çözülmesini anlatmaktadır. Osmanlı fetvâları genellikle mensur biçimde verilmiş, manzum biçimde verilenleri ise fetvâyı veren kişinin şair olması ile ilgili bulunmuştur. Osmanlı döneminde divan şairleri arasında özel bir yeri ve değeri bulunan şeyhülislâm ve diğer ilmiye mensuplarının çeşitli tarihlerde çok sayıda manzum fetvâ verdikleri görülmüştür. Bugüne dek tanıttığımız manzum fetvâların çoğunluğu şeyhülislâmlar tarafından verilmişti. Bu çalışmada ise çeşitli kazalarda görev yapmış bir Osmanlı müftüsünün manzum fetvâları tanıtılmakta olup bunların içinde nasihatnâme şeklinde yazılmış bir fetvâ da bulunmaktadır. Osmanlı döneminde kadılar aynı zamanda fetvâ işini de yapmış ve bu durumu mühür ve imzalarında 'me'zûn bi'l-iftâ' ibaresi ile bildirmişlerdir. Fetvâlarını tanıtmakta olduğumuz Muhammed Sezâyî Efendi 17. yüzyılın sonları ile 18. yüzyılın başlarında yaşamış, genellikle Trakya ilçelerinde kadılık ve müftülük yapmıştır. Manzum fetvâlarının altındaki imzada kendisini Migalkara (Malkara) müftüsü olarak tanıtmıştır. Hayatı hakkında şu anda yeterli bilgi bulunmayan Muhammed Sezâyî Efendi'nin elimizde üç adet manzum fetvâsı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Sezai Efendi, manzum fetvâ, müftü, Malkara

MALKARA MUFTI MUHAMMAD SEZAYI EFENDI AND HIS POETRY FATWAS

¹ Bu çalışmada; "2020 TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri"nin 8. maddesinde belirtilen araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

² Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, meliacik63@kku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5137-3275>

Article Info/ Makale Bilgisi

Received/Geliş: 01.05.2021

Accepted/Kabul: 09.05.2021

Published/Yayın: 25.06.2021

Abstract

During the Ottoman period, fatwas began to be given in poetic form, and thus a unique genre took its place in Turkish literature. With the beginning of the explanation of legal issues in this way, these fatwas took place in poetry and fatwa magazines in a special way like an ornament, and have survived until today by being carefully preserved by their enthusiasts. The word fatwa comes from the root of 'feta', which means brave, young and describes the resolution of a difficult issue with a strong answer. Ottoman fatwas were generally given in prose form, and those given in verse were related to the person who gave the fatwa to be a poet. It has been observed that the sheikh-ul-Islam and other scholars, who had a special place and value among divan poets in the Ottoman period, gave many poetic fatwas on various dates. Most of the verse fatwas that we have introduced until today were given by the sheikhs. In this study, verse fatwas of an Ottoman mufti who served in various places are introduced and there is also a his fatwa written in the form of advisory. During the Ottoman period, the judges also carried out the fatwa work and reported this situation with the phrase "me'zûn bi'l-iftâ" in their seal and signature. Muhammed Sezâyî Efendi, whose fatwas we are introducing, lived at the end of the 17th century and the beginning of the 18th century, and generally worked as a judge and mufti in Thrace districts. He introduced himself as the Mufti of Migalkara (Malkara) in the signature under the verse fatwas. We have three verse fatwas of Muhammed Sezâyî Efendi, whose life we do not have enough information at the moment.

Keywords: Muhammed Sezai Efendi, poetry fetwa, mufti, Malkara

GİRİŞ

İslam dünyasında dinî eserlerin nazmen kaleme alınması sık görülen bir uygulama olup Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde nazım yoluyla yüzlerce dinî eser yazılmış ve bu da büyük ölçüde müellifin şairliği ile anlama ve ezberlemede sağladığı kolaylık gibi sebeplerden kaynaklanmıştır. Manzum anlatım uygulamasının hukukî bir konu olan fetvâlara da yansıdığı ve Osmanlı döneminde bir gelenek hâlinde sürdürüldüğü görülmektedir. Bu uygulamanın genellikle nazmen fetvâ veren şeyhülislâm veya müftünün şair olmasıyla ilgili olduğu görülmekte ise de şairliği olan her şeyhülislâm veya müftünün mutlaka manzum fetvâ verdiği anlamı da çıkarılmamalıdır. Mesela, mürettep divan sahibi bir şeyhülislâm veya müftü hiç manzum fetvâ vermezken, şiirle çok fazla ilgilenmeyen bir şeyhülislâm veya müftünün birkaç manzum fetvâ verebildiği görülebilmektedir. Bu sebeple, manzum fetvâ uygulamasının daha ziyade fetvânın nazmen sorulmasıyla ilgili bulunduğu ve sorulan soruya aynen cevap verme anlayışının etkili olduğu söylenebilir.

Fetvâ, Kazâ

Osmanlı Devletinde fetvâ önemli bir halk hizmeti olarak görülmüş ve bu işi yapmalarından dolayı şeyhülislâm veya müftüler için *müftî'l-enâm*, *hallâl-ı müşkilât*, *ukde-güşây-ı müşkil-i nâs* gibi sıfatlar kullanılmıştır. Fetvâ; yiğit, genç, kavi anlamındaki Arapça fetâ kökünden, bir olayın hükmünü açıklayan, güçlükleri çözen kuvvetli cevap anlamında bir sözcüktür (Asım, 1305, s. 895). Fıkî bir meselenin hükmünü sormaya *istiftâ*, fetvâ isteyene *müsteftî*, meselenin hükmünü cevaplamaya *iftâ*, hükmü açıklayana da *müftî* denilmektedir. Müftü ve kadı bazen aynı kişi olabilmişse de kazâ ile fetvâ arasında farklar olup, fetvâ serbest ve genel, kazâ ise bağlayıcı ve kişisel bir mahiyet taşımış; fetvâ, yargı ve ibadetlerde, kazâ ise sadece yargı ve yasal konularda uygulanmış; kazâ, devlet adına, fetvâ ise ilmî bir yetenekle yapıp, resmî müftüler de atanabilmiş; fetvâ, meselenin dinî-vidanî, kazâ ise yargısal yönünü ilgilendirmiştir. Ebû Hanîfe (ö. 767)'nin öğrencisi Ebû Yûsuf, Halife Hârûnürreşîd zamanında fetvâ ve kazâ işini bir arada yürütmüştür. Osmanlı Devleti'nin banisi Osman Gazi kayınpederi Edebâli'yi fetvâ, bacanağı Dursun Fakih'i de kazâ işiyle görevlendirmiş, Edebâli'nin ölümü üzerine Dursun Fakih fetvâ işini de yürütmüştür. Şeyhülislâmlık, Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyılın başlarında kurulmuş; vilâyet, sancak ve kazalarda da müftüler bu makama bağlı olarak görev yapmışlar, özel hukuku ilgilendiren fetvâlar

kişilerin, kamu hukukunu ilgilendiren fetvâlar da idarecilerin isteği üzerine verilmiştir. Müftülük, İslâm ülkelerinde M. 10. yüzyıldan itibaren resmî veya yarı resmî bir kamu görevi hâline gelmiştir. İslâmiyet'in ilk dönemlerinde fikhî bir mesele sözlü olarak sorulup cevaplanmış, sonraları yazılı ve sözlü, M. 9. yüzyıldan sonra ise genellikle yazılı olarak verilmiştir. Fetvâ kitaplarında sorular mes'ele veya su'âl, cevaplar da el-cevâb, ecâbe, üçbe gibi başlıklar altında yer almış, sorularda özel biçimde dua ve münâcâtlar da yazılmış³, cevabın sonunda fetvânın kaynağı, altında da müftünün ad ve imzasıyla *el-fakîr, el-hakîr ve ufiye anı* gibi ifadeler yer almıştır. Çok kısa veya çok uzun olabilen sorulara *olur, olmaz, câizdir, câiz değildir* gibi kısa veya uzun cevaplar verilmiş, erkekler için *Zeyd, Amr, Bekir, Hâlid*, kadınlar için de *Hind, Zeyneb* gibi hayalî adlar kullanılmıştır. Osmanlı'da müftüler fetvâlarda kaynak gösterirken, şeyhülislâmlar göstermeyebilmiş, fetvânın sonunda müftü genellikle ad, baba adı, nisbe veya sıfatını, bazen de sadece ad veya unvanını yazmıştır. Fetvâ kitapları fikhî konulara göre tasnif edilmiş, belli bir müftünün fetvâlarını içeren kitaplarda ise fetvâların sonundaki ad kaldırılmıştır. Osmanlı döneminde müftüler öncelikle Hanefî mezhebinin *zâhirü'r-rivâye* kitaplarından görüşleri almışlar ve mukallit müftülere yardımcı olmak için şeyhülislâm ve müftülerin fetvâları kendileri veya başkalarınca kitap hâline getirilmiştir (Atar, 1995, ss. 486-496).

Manzum Fetvâ

Osmanlı Devleti'nde fetvâ verme işi merkezde şeyhülislâmlar, vilayet ve kazalarda ise bu makama bağlı olarak müftüler tarafından yürütülmüştür. Osmanlı'da beş asırlık bir sürede 129 şeyhülislâmın görev yaptığı ve mükerrerlerle birlikte toplam 185 meşihat atamasının yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde bir konuda fetvâ almak için fetvâ emini dairesine başvurulmakta, sualler fermana benzeyen dikdörtgen biçimindeki kâğıtlara yazılmaktaydı. Osmanlı fetvâları genellikle mensur olarak verilmiş ise de, nadiren manzum biçimde de verilmiş ve böyle fetvâlar genellikle şairliği bulunan şeyhülislâm veya müftülerce kaleme alınmıştır. Manzum fetvâlar Osmanlı'da genellikle 16. yüzyılın ilk yarısından itibaren yazılmış ve bu konuda Kemalpaşazâde, Sadullah Sadi Çelebi ve Ebussuud Efendi gibi büyük ve etkili şeyhülislâmlar daha çok öne çıkmış, yüzyılın sonlarında ise Hoca Sadeddin Efendi ile oğul ve torunları bir aile geleneği oluşturmuşlardır. Osmanlı manzum fetvâlarında meseleler kısa ve özlü cevaplanmış, edebî yönden de bir iddia taşımamıştır. Genellikle kıta nazım şekliyle yazılan bu fetvâlarda cedîd ve remel bahirlerinden kısa kalıplar kullanılmıştır.

Osmanlı'da genellikle şeyhülislâmlar tarafından yazılmış olan manzum fetvâların büyük bir kısmı tarafımızca tanıtılmıştır. Son araştırmalarımızda ise Osmanlı manzum fetvâlarının sadece şeyhülislâmlara ait olmadığı, buna müftü ve kadıların da dâhil olduğu görülmüş bulunmaktadır. Bu durum ise, bu dönemde verilen manzum fetvâ sayısının epey yüksek bir sayıya ulaşacağını göstermektedir. Bu fetvâlar mürettep biçimde toplanıp ortaya konulmadığından, kitap ve mecmualar ayrı ayrı ve büyük bir dikkatle taranarak tespit edilebilmektedir. Bu fetvâların büyük bir kısmının meraklılarınca çeşitli şiir ve fetvâ mecmualarına kaydedilmek suretiyle günümüze gelebildiği de bir gerçektir. İşte böyle iki fetvâ, kaynaklarda adı ve sanı geçmeyen bir müftü olan Migalkara (Malkara) müftüsü Muhammed Sezâyî Efendi'ye aittir. Kaynaklarda hakkında henüz hiçbir bilgi tespit edilemeyen bu zat hakkında, büyük bir kısmı fetvâlarından oluşan bir mecmuanın incelenmesiyle sınırlı sayıda da olsa bilgi elde edilebilmiş ve fetvâlarında manzum anlatım biçimini başarılı biçimde kullandığı tespit edilmiştir.

Muhammed Sezâyî Efendi

³ Mesela: *Allahümme yâ men bi-yedihi kalemü't-tasvîri ve't-takdîr nes'elüke'l-ismete ve'l-hidâyet fi't-takrîri ve't-tahrîr bi-hürmeti fazli men ütiye'l-hikmeti ve faslu'l-hitâb sallallahu aleyhi ve alâ âlihi ve ashâbihi mâ su'ile mücîbun ve ecâbe* (Muhittin Eliaçık, Hocaâde Muhammed Efendi'nin Manzum Fetvâları, JOHS, 10/XXXI, Eylül 2017, p.78)

Muhammed Sezâyî Efendi ile ilgili bir bilgiye kaynaklarda henüz rastlanmamıştır. Elimizdeki mevcut bilgiler ise fetvâlarının da bulunduğu, muhtemelen kâtibi veya bir öğrencisi tarafından tutulmuş defterden⁴ elde edilmiştir. Bu defterin 161b yaprağındaki: “*Mektûb-ı Şeyhülislâm ilâ-Mîri’l-kelâm*” başlıklı 23 beyitlik manzum bir mektupta hem Sezâyî mahlasının geçmesi, hem de manzumenin sonunda: “*Fazîletli üstâdımız Müftî Efendi hazretlerinin Mîr-i Kelâm Ağa’nın gönderdiği mektûba cevâb verdiği mektûbdur.*” açıklamasının bulunması Muhammed Sezâyî Efendi’yi kesin biçimde işaret etmektedir. Bu manzumenin başlığında geçen *şeyhülislâm* ifadesinin ise bir sıfat olarak geçtiği görülmektedir. Buna göre bu unvan Osmanlı’da şeyhülislâmlar dışında, fetvâ vermeye memur diğer müftüler için de kullanılabilmiş ve bundan dolayı kendilerine *müftî’l-enâm* denilmiştir. Ayrıca, manzumenin sonundaki: “*Fazîletli üstâdımız Müftî Efendi hazretleri...*” ifadesi defteri tutanın da onun kâtibi veya öğrencisi olduğunu açıkça göstermektedir. Öte yandan, bu defterde 17. yüzyılın sonları ile 18. yüzyılın başlarına ait birçok yazışma bulunmakta olup, defterin sonlarında H.1113-1117/M.1701-1705 yıllarında bazı kişilerden alınmış borçlara ait kayıtlar ise onun veya kâtibinin çeşitli ilişkilerini ortaya koymaktadır. Kendisinin Malkara müftüsü olduğunu verdiği fetvâların altındaki imzalardan anlamak mümkün olup, şair birisi olduğu da bu mecmuada geçen hem iki manzum fetvâdan, hem de Sezâyî mahlasıyla yazılmış söz konusu manzum mektuptan anlaşılmaktadır. Alınan borçlara dair defterin sonlarında kenara yazılmış: “*Anadolu kadiaskeri muhızrlarından hemcivârımız olan izzetli Mustafa Çelebi’den on gurusluk zolata-i cedîde istikrâz olunup vech-i muharrer üzere deyn temessükü verilmiştir*”; “*istedentü min Kürd İbrahim Ağa....fî-evâili Zilhiccetî’s-şerîfe sene selâse aşerete ve miete ve elf*” şeklindeki kayıtlar büyük ihtimalle kâtibi tarafından kaydedilmiştir. Defterde Akkirmanî Ali Efendi (ö. 1618)’nin fetvâlarından sıkça alıntı yapılması da dikkati çekmektedir.

Muhammed Sezâyî Efendi ve Manzum Fetvâları

Muhammed Sezâyî Efendi’nin yukarıda adı geçen defterde tespit edilen iki adet manzum fetvâsı bulunmaktadır. Bu defterin farklı sayfalarında yazarı belli olmayan ve bir kısmının ona ait olabileceğini düşündüğümüz manzumeler de bulunmaktadır. Aşağıdaki manzum fetvâlar fıkıh kitaplarındaki baplardan “şehâdât” bahsine girmekte olup herhangi bir konuda birbirinden işitilerek yapılan şahitliğin ve buna dayanılarak verilen hükmün geçerli olamayacağı hususunu işlemektedir.

1.⁵

Mes’ele

Fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün

Müftî-i nâs u fâzıl u kâmil

Mu’tî-i müşkilât-ı her sâ’il

Bana şart oldu diyü Zeyd alsa

Galle-i vakf- ı Amrî bir nice yıl

Bekr dise banadurur meşrût

İddi’â semtine olup mâ’il

Bekre meşrûtdur diyü tesâmu’la

Olsa şâhidleri de ve’l-hâsıl

Bu şehâdetle şer’en olur mı

⁴ Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3724.

⁵ a.g.e., 06 Mil Yz A 3724, vrk.102b.

Hâkime hükm eylemek kâbil
 Var mı şer'-i Muhammedî içre
 Şarta sem'â şehâdete kâ'il
El-cevâb el-ilmü 'indehu
 Olmamışdur kabûline aslâ
 Fukahâdan kimesne hîç kâ'il

Ketebehu'l-fakîr Muhammed Sezâyî el-me'zûn bi'l-iftâ be-Migalkara 'ufiye 'anh

"Ey üstün, olgun, insanların her sualinin zorluğunu çözen müftü! Zeyd, Amr'ın vakıf gelirini bana şart oldu diye birkaç yıl alsa; Bekir ise, o bana şart olmuştur diye iddia edip şahitler de bunu birbirinden duyarak Bekir'e şart olmuştur deseler; hâkimin bu şهادetle hüküm vermesi şeran mümkün müdür? Muhammed'in şeriatında işitmekle olan şahitlik kabul edilmekte midir?

Elcevap -ilmi onun katındadır-: Bunu fukahâdan hiçkimse kabul etmemiştir."

2.⁶

Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
 İstimâ' eyleyüp bu sûretde
 Bekre hükm itmiş olsa bir gâfil
 Nâfiz olur mı bu makûle hüküm
 Bekr olur mı o galleye nâ'il
El-cevâb el-ilmü 'indehu
 Bu makûle hüküm sahîh olmaz
 Bekr olmaz o galleye nâ'il

Ketebehu'l-fakîr Muhammed Sezâyî el-me'zûn bi'l-iftâ be-Migalkara ufiye anh

Bir gafil bu şekilde, işitmeyle Bekir için hüküm vermiş olsa, böyle hüküm geçerli olup Bekir o geliri elde edebilir mi? Cevap: -ilmi onun katındadır- Böyle hüküm sahihi olmaz, Bekir o geliri elde edemez.

Muhammed Sezâyî Efendi'nin söz konusu defterde yer alan manzum mektubu, kendisi, defteri düzenleyen kâtibi ve bazı arkadaşları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu mektupta adı geçen *Mîrû'l-keîâm* adlı kişinin kimliğine dair henüz bir bilgi elde edilememiş ise de "*Atıcılıkta çalışıp çabalamış. Mağribin vakti çok geniş olup onu tayin ise, işe başlayana aittir. Eğer mekruh vakitte olursa da terketmek daha iyidir. Bu işi birçok dostumuz yaptı ama namazı da tekrar kılmadı (kazâ)*" ifadeleri, söz konusu kişinin atıcılık, yani avcılıkla uğraştığını, Sezâyî Efendi'ye muhtemelen kerahet vaktinde avlanmayı sorduğunu, onun da o vakitte bu işi terk etmenin daha uygun olduğunu, bundan dolayı namazı kaza etmemek gerektiğini söylediğini göstermektedir. Mektup aşağıdadır:

*Mektûb-ı Şeyhü'l-İslâm ilâ-Mîri'l-keîâm*⁷
Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
 Hamd Mevlâya kim odur ma'bûd

⁶ a.g.e., 06 Mil Yz A 3724, vrk.102b.

⁷ a.g.e., 06 Mil Yz A 3724, vrk.161b.

Dahi peygambere salât u dürûd
Âline sahbına selâm olsun
Tâbi'îne de müstedâm olsun
Ba'de hâzâ söze bidâyet idüp
Kasd-ı dil şerhini rivâyet idüp
Zât-ı âlîyedür muhâtabamuz
İşbu yüzden yazup mücâvebemüz
Ehl-i irfân içinde Mîr-i Kelâm
Mesned-ârâ vü vâcibü'l-ikrâm
Mâlik-i mülk-i ma'rifet zâtı
Kâmilü'l-vasf cümle 'âdâtı
Her ne denlû olınsa medh ü senâ
Âhiri 'aczdür netîce du'â
Bir mübârek zamân içinde hemân
Geldi mektûb-ı vâcibü'l-iz'ân
Sâmirî sihri gibi her mazmûn
Niçe mazmûnı bir dür-i meknûn
Lafz u ma'nâsı cümle sencîde
Târ u pûdı kamu pesendîde
Perniyân-ı hâl-i pür-ziynet
Gösterilmiş sühanda çok kudret
Bârekallah lutfı ancak olur
İstimâ' eyleyen safâyı bulur
Tab'-ı ahabbı eyleyüp pür-şevk
Eyledi her biri niçe niçe zevk
Cümlesi kâtibine itdi du'â
Ol du'â kim kabûl ider Mevlâ
Niyyet iden kişi menâzil alır
Maksadına hemîşe nâ'il olur
İlm-i remy içre ictihâd itmiş
Kendi gûyâ hemân cihâd itmiş
Magribün vakti haylî vâsî'dür
Bunı ta'yîn şe'n-i şâri'dür
Vakt-i mekrûha da irerse eger
Terk evlâ olur olursa meger

Niçe ashâba vâki' oldı bu kâr
 İtmediler namâzı pes tekrâr
 Oğulum hâtırı su'âl olunur
 Niçedür hâli kıl u kâl olunur
 Hak ta'âlâ vücûdını dâ'im
 İde devletle dâ'imâ kâ'im
 İştîyâk 'arzıdur Sezâyî murâd
 Âhir eyile sözi be-Rabb-i 'ibâd
 Rûh-ı îşân belî müşerref bâd
 Bi'n-nebiyyi vü âlihi'l-emcâd

Fazîletlü üstâdımız müfti efendi hazretlerinin MîrKelâm Aganın gönderdiği mektûba cevâb virdiği mektûbdur ve's-selâmu ale'd-devâm.

İbadet edilecek tek mabut olan Allah'a hamd, Peygamber'e salât ve âline ve ashabına selâm olsun, tâbiîne de selam devam etsin. Bundan sonra söze başlayıp, meramı açıklamaya başlayalım. Muhatabımız zât-ı alileri olduğu için cevabımızı yazıyoruz. Mîr-i Kelâm, irfan ehli içinde yer süsleyen ve ikram vacip olan bir kişidir. Zâtı, marifet mülkünün mâliki, adetleri de olgunluk örneğidir. Her ne denli övülse de sonunda aciz kalınır dua edilir. Kutlu bir vakitte, izan dolu, her mazmûnu Sâmirî sihri gibi, çoğu mazmûnu gizli inci, söz ve manası tam ölçülmüş, arışı argacı tam beğenilmiş, her yanı süslü ve nakışlı, çok güçlü söz eseri olan mektubu bize geliverdi. Onu dinleyen sefa ve lütuf bulur. Dostlarını şevkle ve zevkle doldurdu ve hepsi de onu yazana Mevla'nın kabul edeceği duayı etti. Niyet eden amacına ulaşır. Atıcılıkta çalışıp çabalamış. Mağribin vakti çok geniş olup onu tayin, işe başlayana aittir. Eğer mekruh vakitte olursa da terketmek daha iyidir. Bu iş nice dotlarda gerçekleşti de hiçbir namazı bundan dolayı tekrar etmedi. Oglumun hâli hatırı sorulur; Hak teala vücûdunu devletle dâim etsin. Ey Sezâyî, murat özlemi arzettir, öyleyse sen de sözü Rabb'in adıyla bitir. Evet, onların rûhu Nebî ve yüce ailesinin bereketiyle müşerref olsun.

DEĞERLENDİRME

Yukarıda tanıtımı yapılan Muhammed Sezâyî Efendi, Osmanlı'da manzum fetvâ geleneğinin sadece şeyhülislam tarafından değil, müftü ve kadılarca da güçlü biçimde sürdürüldüğünü gösteren önemli bir örnektir. Osmanlı'da 16. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlanan manzum fetvâlar zamanla bir gelenek hâline gelmiş ve yaygınlaşmıştır. Manzum fetvâ uygulaması İslam dünyasında başka coğrafyalarda da görülmekte olup mesela 16-17. yüzyıllarda Hayreddîn b. Ahmed Remlî (ö. 1671), İbn Nüceym (ö.1563) gibi âlimlerin de manzum fetvâ verdikleri müşahede edilmektedir. Şiirin çeşitli bilimlerin anlatılmasında kullanılması önemli bir kolaylık olup bu yolla bilimlerin karmaşık ve zor görülen yönleri çekici ve sevdirci bir şekilde ortaya konulmaktadır. Manzum fetvâlar birtakım şekil ve muhteva özelliği kazanarak kısa zamanda Türk edebiyatında yeni bir nazım türünün adı olmuş ve böylece hukukî alanda ilgi çekici bir biçim gelişmiştir. Bu fetvâlar bir sualin nazmen yöneltmesinden dolayı şiir formunda verilmiştir. Hayatı hakkında bir bilgiye ulaşılamayan Muhammed Sezâyî Efendi bildiğimiz kadarıyla bilim dünyasına ilk kez bu makale ile tanıtılmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Osmanlı fetvâ literatürünün renkli bir kesiti olan manzum fetvâlar şiirin devlet ve toplum üzerindeki tesirine de güzel bir örnek olmuştur. Osmanlıda manzum fetvâlar şeyhülislamın yanı sıra kazasker, kadı, müftü gibi diğer ilmiye mensuplarınca da uygulanmış bir nazım türü olup

nasihatname tarzında bile verildikleri görülmüştür ki böyle bir örnek bu makalede Muhammed Sezâyî Efendi'nin manzum fetvâları arasında yer almaktadır. Renkli bir literatürün oluşmasını sağlamış olan manzum fetvâlar ne yazık ki kitaplarda derli toplu yer almadığından tespit edilmeleri de hayli zahmetli olmuştur. Hakkında henüz herhangi bir bilgiye ulaşamayan Muhammed Sezâyî Efendi araştırmalarımız derinleştikçe önemli bir kişi olarak karşımıza çıkabilir. Osmanlı fetvâları hukukî içeriklerinden dolayı genellikle sanatkârane ve itibarî bir dili değil, herkesin anlayacağı sade bir dili gerektirmiştir. Böyle olmakla beraber bu fetvâlarda yer yer nükte, mecaz ve teşbihler de kullanılmıştır. Dolayısıyla bu fetvâların sadeliği, nükte ve teşbihlerin de önemli görüldüğü akıcı ve pürüzsüz bir dili ifade etmektedir. Bu makalede tanıtılan sima da fetvâlarında bu yönüyle tezahür eden bir Osmanlı müftüsüdür.

KAYNAKÇA

- Atâyî, Nev'îzâde. (1989). *Hadâiku'l-hakâyık fî-tekmileti's-şekâ'ik* İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Atar, F. (1995). "Fetvâ". *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*. 12(486-496), İstanbul: TDV.
- Eliaçık, M. (2017). Hocaîade Muhammed Efendi'nin manzum fetvâları. *JOHS*, 10/XXXI, 71-82.
- Mecmûa-i Münşe'ât ve Fevâ'id ve Eş'âr, Millî Kütüphane Yazmalar Koll., demirbaş nr. 06 Mil Yz A 3724.
- Mütercim Asım. (1305), *Kamus Tercümesi*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniye.